

ULUSAL VE ULUSLARARASI ALANDA SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNE BAKIŞ VE DİĞER TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ

Outlook on Freedom of Movement in National and International Fields and its Relationship with other Fundamental Rights and Freedoms

Nesibe GÜRBÜZ*

Özet

Yüzyılımızda yaşamın her alanında gerçekleşen değişimler ve gelişmeler, farklı temel hak ve özgürlükler alanına olumlu ya da olumsuz temasları da beraberinde getirmektedir. Bu makalede ilk olarak yurt içi seyahat özgürlüğü ve uluslararası seyahat özgürlüğü ayrımına değinilerek seyahat özgürlüğü ulusal ve uluslararası mevzuat bakımından incelenmiştir. Buna ek olarak Pasaport Kanunu'nda ülkeye giriş ve çıkış bakımından vatandaşlar ve yabancılar için öngörülen usullerin farklılığı ele alınmıştır. Başta yerleşme hürriyeti olmak üzere insanları seyahat etmeye iten farklı sebepler ve bu sebeplerle bağlantılı olarak seyahat hürriyetinin diğer temel hak ve özgürlüklerle ilişkisine değinilmiştir. Yerleşme ve seyahat hürriyetinin hukuki niteliği ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makalenin amacı, yerleşme ve seyahat hürriyetinin daha yakından incelen-

Abstract

The changes and developments that took place in all areas of life in our century bring with its positive or negative contacts in the field of different fundamental rights and freedoms. This article firstly touches on the distinction between domestic freedom of movement and international freedom of movement and examines freedom of movement in terms of national and international legislation. Besides, the Passport Code deals with the difference in procedures for citizens and foreigners in terms of entry and exit. The relationship between the freedom of movement and other fundamental rights and freedoms has been mentioned for different reasons. The legal characteristic and importance of freedom of residence and movement has been tried to be demonstrated. The purpose of the article is to examine the freedom of residence and travel more closely and to

* Özyeğin Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğrencisi

mesi ve bu alandaki sınırlamaların sınırına değinilmesidir. Bu amaç doğrultusunda kullanılan yöntemlerin başında seyahat özgürlüğünün farklı kanunlarda düzenleniş biçiminin incelenmesi ve bu düzenlemelerin, bireylerin temel haklarının ihlaline neden olup olmadığının ortaya konulmasıdır. Ek olarak çocuğun yerleşim yeri edinme hakkı da bu alandaki farklı bir konu olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seyahat hürriyeti, ikametini hürriyeti, yabancı, çocuğun yerleşim yeri, mülteci

address the limit of limitations in this area. The methods used for this purpose include examining the way that freedom of travel is regulated in different laws and to determine whether these regulations violate the fundamental rights of individuals. In addition, the child's right to acquire a settlement has been examined as a different issue in this area.

Keywords: Liberty of movement, freedom of residence, foreigner, domicile of a child, refugee

1. GİRİŞ

İnsan hakları kuramı; zaman, mekan ve iktidarlardan bağımsız olmak üzere bireylerin dokunulmaz birtakım hakları olduğu kabulüne dayanır. Günümüz dünyasındaki farklı alanlarda hayatımızı kolaylaştıran birçok gelişme beraberinde temel hak ve özgürlüklere müdahale riskini artırmakta ve bizi insan onuru ile bağdaşmayacak uygulamalarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Gelişen teknolojinin bir yansımaları da ulaşım olanaklarında görmektediriz. Devletler ulusal düzenlemelerinde de bu konuya yer vererek insanların dolaşımını kontrol altında tutup belli şartlara bağlayarak sınırlandırmaya çalışmaktadırlar. Ancak biz hukuk devletlerinden seyahat özgürlüğü alanında insan onuruyla temellendirilmiş adil düzenlemeler beklemekteyiz. Farklı sebeplere dayalı olarak dolaşımın artması bunun kontrol altında tutulması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Aksi halde devletler kontrolsüz göç, güvenlik zafiyeti gibi sebeplerle ortaya çıkabilecek başta terörizm olmak üzere farklı sorunlarla yüz yüze kalabilmektedir.

Seyahat Özgürlüğü, Anayasamızın 23. Maddesinde herkesin yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahip olduğu, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği, vatandaşı bulunduğu ülkeyi terk edebileceği ve yine bu ülkeye serbestçe dönebileceği ve bu özgürlüğün sınırlandırma sebepleri şeklinde düzenlenmiştir.¹

Seyahat özgürlüğü hiç şüphesiz ki bir insan hakkıdır. İnsanın hayati fonksiyonlarını devam ettirip hayatını idame ettirebilmesi için sahip olması gereken asgari düzeydeki haklar arasında yer almaktadır. İnsanlar ekonomik kriz, eğitim, sağlık, doğal afet, turizm, savaşlar vb. sebeplerle farklı ülkelere göç etme eğiliminde bulunmaktadır. İnsan hakları teorisinde hakların birbiri ile doğal bağlantısı her zaman gözetilmekte ve önemi vurgulanmaktadır. Bu makalede hem seyahat özgürlüğünün diğer temel hakların kullanılabilmesi için gerekliliği hem de yerleşme hürriyeti ile yakın ilişkisi ele alınacaktır. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komitesi, seyahat özgürlüğüne ilişkin bir mütalaasında seyahat özgürlüğünü; “bireyin özgürce gelişimi için vazgeçilmez bir şart” olarak tanımlamıştır.² Buradan hareketle hakkın kullanı-

¹ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 9.11.1982-17863, m.23

² Osman Karabıyık, “Türk Hukukunda Seyahat Özgürlüğünün Sınırlandırılması Ve Sınırlandırmada Karşılaşılan Sorunlar Yüksek Lisans Tezi”, s.12.

labilirlik şartlarının bulunmasının bireyin diğer temel hak ve özgürlüklerinin etkin kullanımı ile bağlantılı olduğunu saptamak da yerinde bir tespit olacaktır.

Seyahat özgürlüğü alanında yapılacak olan düzenlemeler, bireyleri ekonomik, sosyal, kültürel gelişim alanında da etkileyecektir. Zira bu alanlar bireyler açısından seyahatin ardında yatan sebeplerdir. Temel hak ve özgürlüklerin anayasal düzeyde ele alınması yeterli değildir, bunun yanında bu hak ve özgürlüklerin sınırlandırılma sebepleri ve nasıl sınırlandırılabilceği o hak ve özgürlüğün niteliğine uygun şekilde düzenlenmelidir. Temel hak ve özgürlüklerin anayasal metinlerde düzenlenişi ve güvence altına alınması, bu özgürlüklerin ne kadar kullanılabilceğinin ölçütü olmasa da varlıklarının kabulü için zorunluluk arz etmektedir.³

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Seyahat özgürlüğü birçok kaynakta ister vatandaş olsun ister yabancı olsun bireylerin yer değiştirme serbestisi olarak vurgulanmıştır. Bir başka deyişle, seyahat özgürlüğü, dolaşım, gidip-gelme, yer değiştirme ve yerleşme serbestliği anlamına gelmektedir. Özgürlüğün kapsamına bakılacak olursa hareket etme ya da bulunduğu yerde kalma, alıkonulamama, ikametini seçme gibi farklı olguları da içine almaktadır. Tanımımızda da olduğu gibi seyahat özgürlüğü birçok özgürlükle ilişkili olmakla beraber ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yerleşme özgürlüğü ile birlikte ele alınmıştır. T.C. Anayasası'nın 23. Maddesinde düzenlenmiş olan bu özgürlük birçok uluslararası kaynakta olduğu gibi yerleşme hürriyeti ile birlikte düzenlenmiştir.

Seyahat özgürlüğü kavramının farklı özgürlüklerle bağlantısı yanında, bu özgürlüğün kapsamına değinecek olursak farklı noktalardan hareket ederek belirli ayrımlarla karşı karşıya kalacağız. İlgili temel hak düzenlemelerde: devlet ülkesi coğrafi sınırları içinde ve bir devletten diğerine olmak üzere esas itibarıyla iki temelde şekillenmektedir:

A. YURT İÇİ SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Seyahat özgürlüğü kavramının yurt içi seyahat özgürlüğü bağlamında tanımlamasını yapacak olursak uluslararası seyahat özgürlüğü dışında kalan yurt içinde gidip-gelme, yer değiştirme ve yerleşme hürriyetini ihtiva eder. Ülke içindeki hareket serbestisine bakarsak “vatandaşın yer değiştirmesi” ve “ya-

³ Ercan Aygün, “1982 Anayasası’nda Seyahat Özgürlüğü Yüksek Lisans Tezi”, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi web sitesi, Tez No:218160, Ankara, 2007, s.6

bancının yer değiştirmesi” konularının bu özgürlük bakımından düzenlenişi ayırımın ilk parçasını oluşturabilir. Vatandaşın ÷lke içinde yer değiştirme ve yerleşme serbestisine ek olarak “vatandaş bakımından yurt dışına sürgün ya-sağı” esas ilkedir. Kural olarak yurt içi seyahat özgürlüğü herkese tanınmış olmakla beraber devlet, taraf olduğu uluslararası düzenlemelere aykırı olma-mak suretiyle yabancıların yurt içi dolaşımına belirli şartlarla sınırlandırmalar getirebilir. Anayasamızda yurt içi seyahat özgürlüğünün öznesi herkes olarak belirlenmiştir ancak yabancılar bakımından Yabancılar ve Uluslararası Ko-ruma Kanunu ile hakkın özüne dokunmayacak şekilde gerekli şartların sağ-lanması halinde yabancıların dolaşımı ve yerleşmesi hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Unutmamak gerekir ki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AHİS) Ek 4 No.lu Protokolünün 2. Maddesinde “bir devletin ÷lkesinde yasal olarak bulunan herkesin, orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçme hakkının” olduğu belirtilmektedir. Yine burada seyahat özgürlüğünün ayrılmaz bir par-ası olan yerleşme özgürlüğü “ikametgahını seçme hakkı” olarak kendini göstermektedir.

Seyahat ve yerleşme hakkının kişi bakımından uygulanabilirliği açısından vatandaş ve yabancı ayırımına gidip bu konuları ele almakla beraber hakkın kişi bakımından uygulanabilirliği açısından “ocuğun yerleşim hakkına” değ-inmekte de fayda var. Esas itibariyle çocuğun yerleşim yeri edinme hakkının dayanağını yerleşme ve seyahat özgürlüğü oluşturmaktadır. Bu hak, ikamet ve oturma yerini seçme aynı zamanda her zaman da terk edebilme imkanını da içermektedir. Anayasamızda seyahat hürriyeti “herkese” tanınmış bir hak-tır. Dolayısıyla ocuk hem yerleşme hem de seyahat hürriyetine sahiptir. Fa-kat şunu belirtmekte fayda var, tüm çocuklar tüm anayasal temel haklardan, ölçölülük ilkesine uygun özel bir yaş sınırlaması olmadıkça yararlanırlar.⁴

BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen ocuk Haklarına Dair Sözleşme Türkiye tarafından 2 Ekim 1990’te uygulanmaya başlanmıştır. Sözleşmenin 9. Maddesinde yetkili makamlar tarafından karar verilmedikçe taraf devletlerin çocuğun; ana-babasından onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına almakla beraber çocuğun ana-babası tarafın-dan kötü muameleye maruz kalması, ihmal edilmesi ya da ana-babanın ayrı yaşaması durumunda çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara

⁴ Rona Serozan, ocuk Hukuku, Genişletilmiş İkinci Bası’ dan Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, 2017, s.43

varılması gereken durumlarda bu tür bir ayrılık kararı verilebileceğini düzenlemiştir. Sözleşmenin 10. Maddesinde ise 9. Maddenin ilk fıkrasındaki bu düzenlemeye atıf yapılarak ailenin birleşmesi amacıyla bir taraf devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusunda her başvurunun taraf devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınmasını güvence altına alarak çocuk konusundaki hassasiyeti ortaya koymuştur. Aynı madde metninde ana-babası ayrı devletlerde oturan çocukların ana-babalarını görme hakları sebebiyle taraf devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkelerine dönme haklarına sahip olduklarını düzenlemiş ve taraf devletlere bu konuda saygı gösterme yükümlülüğü yüklenmiştir.⁵ Böylece uluslararası platformlarda da çocuğun seyahat özgürlüğü ve ikametgahı ile ilgili hassasiyet özel düzenlemelerle ortaya konmuştur.

Ayrıca bu konuda Medeni Kanunumuzun (TMK) 21. Maddesinde çocuğun yerleşim yeri kavramından bahsedilmiş ancak çocuğun üstün yararı, maddi manevi gelişiminde korunması ve ana babaya duyacağı ihtiyaç, velayetin icrası, gibi sebeplerle velayet hakkına sahip ana ve babasının yerleşim yerinin çocuğun yerleşim yeri kabul edildiği belirtilmiştir. Ancak Medeni Kanunumuzun 339. Maddesinde çocuğa aynı zamanda “olgunluğu ölçüsünde” bir özerklik tanımakta ve buna paralel olarak ana ve babanın velayetten doğan gözetim hak ve yükümlüğüne bir sınırlama getirmektedir. İlgili hükme bakalım olursak:

MADDE 339- Ana ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar.

Çocuk, ana ve babasının sözünü dinlemekle yükümlüdür.

Ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa hayatını düzenleme olanağı tanınır; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar.

Çocuk, ana ve babasının rızası dışında evi terk edemez ve yasal sebep olmaksızın onlardan alınamaz.

Çocuğun adını ana ve babası koyar.⁶

⁵ BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, (1989), Genel Kurul, 44/25 sayılı karar, m.9., m.10.

⁶ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, RG. 8.12.2001-24607, m.21, m.339

Madde metninde de görüldüğü üzere ana ve babaya çocuğun menfaatini gözetme yükümlülüğü yüklenmesinin yanında aynı zamanda çocuğun düşüncesine önem verme ve yeri geldiğinde olgunluğu ölçüsünde hayatını kendi isteğine göre düzenleme olanağı tanıma yükümlülüğü yüklenerek çocuğun iradesinin önemi ön plana çıkarılmıştır. Kanun koyucunun çocuğun iradesine vermiş olduğu bu önemin çocuğun yerleşim yerini seçme hakkı bakımından gözetilmesi gerekliliği de kaçınılmazdır. Çocuğun olgunluğu ölçüsünde özerkliği ve buna bağlı olarak evi terk etme hakkı esas itibarıyla çocuk açısından bağımsız bir yerleşim yeri edinme hakkını ortaya koymaktadır. Doktrinde, henüz erginliğe erişmemiş bir çocuğun bağımsız yerleşim yeri edinme hakkı, ana babasının izniyle ailenin dışında yaşamak ve bağımsız olarak bir mesleği icra etmesi halinde, çocuğun yerleşim yeri ana ve babasının yerleşim yeri değil, bizzat kendisinin seçmiş olduğu yerleşim yeridir.⁷ Ancak yukarıda ele aldığımız Türk Medeni Kanunu (TMK) M.21 ve M.339 hükümlerinde çocuğun bağımsız yerleşim yeri edinme hakkı özel olarak düzenlememiş genel kurallar çerçevesinde yorumu gidilmektedir ve bu sebeple doktrinde bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.

Doktrinde hemfikir olunan görüş ise; “ana babasının izniyle ailenin dışında yaşamakta veya çalışmakta olan ayırt etme gücüne sahip çocuğun bağımsız yerleşim yeri de edinebileceği yolundadır. Ana babanın izninden ne anlaşılması gerektiği konusunda doktrinin görüşü; çocuğun ana babasının izniyle aile dışında yaşadığı her durumun bağımsız bir yerleşim yeri edindiği anlamı taşımadığı yönündedir. Henüz erginliğe erişmemiş olan bir çocuk, ana babasının izniyle ailenin dışında yaşamakta ve bir mesleği bağımsız şekilde icra etmekteyse yerleşim yeri, bizzat kendisinin yerleşmiş olduğu yerdir.”⁸ Kanunumuzda bu konuda net bir düzenleme olmadığı için çocuk bağımsız bir yerleşim yeri edinmek istiyorsa olgunluğu ölçüsünde isteği dikkate alınmalı ve bu konuda yorum yaparken çocuğun ergin kılınması ile ilgili Medeni Kanunumuzun 12. Madde hükmü dikkate alınmalıdır: “Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”⁹

Keza Medeni Kanunumuzun 124. Maddesi: “Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.”¹⁰ ifadesi ile 12. Maddeye ek olarak çocukluktan çıkma yaşı konusunda kanuni istisnalar getirilmiş-

⁷ Turgut Akıntürk, Türk Medeni Hukuku Türk Aile Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış I kinci Cilt,13.Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s.411

⁸ Sevgi Usta, “Çocuğun Yerleşim Yeri Edinme Hakkı Ve “Bir İstisna””, Ankara Barosu Dergisi, 2012/1 s.93

⁹ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, RG. 8.12.2001-24607, m.12

¹⁰ A.g.k., m.124

tir. Çocuk bakımından bu tartışmaları toparlayacak olursak Sevgi Usta hocamızın da “Çocuğun Yerleşim Yeri Edinme Hakkı ve “Bir İstisna”” makalesinde belirttiği gibi: *“Çocuğun ergin olmadan evden ayrılması ve bağımsız yerleşim yeri edinmesi çocuğun bağımsızlığını, özerkliğini hukuken ve fiilen ilan etmiş olduğunu da ifade etmektedir. Türkiye’de aile yapısı gibi, doktrin ve yargı, henüz bir çocuğun on beş yaşında bağımsız bir yerleşim yeri edinmesi fikrine yabancıdır. II Kanaatimizce, çocuğun üstün yararı gözetilerek “erginliği ölçüsünde özerkliğinden” hareketle somut olayın koşullarına bağlı olarak ergin olmadan evden ayrılması ve bağımsız yerleşim yeri edinmesi makul görülebilecektir.*

i. B.ULUSLARARASI SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Yukarıda ülke içinde yer değiştirme ve yerleşme hakkı vatandaşın yer değiştirmesi ve yabancıнын yer değiştirmesine ek olarak AY M.23’ün kişi bakımından uygulanabilirliği açısından çocuğun yerleşim yeri edinme hakkına değinerek ilk ayırımımızı tamamladık. Seyahat özgürlüğü bakımından hakkın öznesinin vatandaş mı yoksa yabancı mı olmasına bağlı olarak ikinci bir ayırım ile karşı karşıya kalmaktayız. Aslında burada uluslararası seyahat özgürlüğünden bahsetmekteyiz. Devletlerin seyahat özgürlüğü bakımından yaptıkları düzenlemelerde vatandaşlar ve yabancı bireyler olarak ikili bir ayırım yaptıklarını saptamaktayız.

Daha önce de belirttiğimiz gibi seyahat özgürlüğü, dolaşım, gidip-gelme, yer değiştirme ve yerleşme serbestliğini ifade eder. Bu özgürlüğün bireylerin hareket etme, ulaştığı yerde kalma, bir yerde alıkonulamama veya dilediği yerde ikamet etme tasarrufuna sahip olabildiğini görmekteyiz. Geniş anlamda seyahat özgürlüğü, yurt içinde ve dışında “hareket özgürlüğünü” (freedom of movement) ifade etmekle birlikte hareket etmeme yani seyahat özgürlüğünün bütünleyici parçasını oluşturan “yerleşme” hürriyetini de kapsamaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi seyahat özgürlüğü anayasamızda herkese tanınmış bir hak olmakla beraber vatandaş ve yabancı bakımından ülkeye giriş-çıkış bakımından farklılıklar olduğunu vurgulamıştık. Bunun beraberinde yabancı ya da vatandaşın “yurt içi dolaşım serbestisi” ile “yurt dışına çıkma serbestisi” hakkın doğası gereği farklı hukuki rejime tabi olmakta ve uluslararası seyahat özgürlüğü beraberinde devletlerin takdir yetkisini devreye sokan prosedürler getirmektedir. Kural olarak yurt içinde seyahat özgürlüğü T.C. 1982 Anayasasında herkese tanınmış olmakla birlikte “vatandaşın yer değiştirmesi” ve “yabancıнын yer değiştirmesi” olarak ikili bir ayırım yapmak kaçınılmazdır. Yabancıların Türkiye’deki seyahatleri 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’na kadar 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da

¹¹ Sevgi Usta, “Çocuğun Yerleşim Yeri Edinme Hakkı Ve “Bir İstisna””, Ankara Barosu Dergisi, 2012/1 s.101

düzenleme altına alınmaktaydı, ilgili kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte 124. Madde bağlamında yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanununun amacı; yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılar için sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak tanımlanmıştır. Bu kanunda yabancı kavramı Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi olarak gösterilmiştir.

Kanunun 5. Maddesinde Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış ancak sınır kapılarından pasaport veya pasaport yerine geçen belge ile yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu maddeyi izleyen maddede belge kontrolünün nasıl yapılacağı düzenlenmiş ve yabancıların ilgili belgeleri gösterme zorunluluğu vurgulanmıştır. Türkiye’ye girişine izin verilmeyecek olan yabancılar 7. Maddede sıralanmıştır, kısaca özetleyecek olursak; Türkiye’ye girişi bakımından zorunlu belgeleri olan pasaportu ya da pasaport yerine geçen belgesi, vize veya ikamet belgesi ya da çalışma izni olmayanlar ya da ilgili belgeleri sahte olan ya da izinleri hileli elde ettiği anlaşılmalardan, vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayan yabancıların Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecektir. Türkiye’ye giriş yasağı bakımından 9. Maddeye değinecek olursak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün gerekli gördüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye’ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilme yetkisi bulunmaktadır. Bu konuda kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliği gibi kavramların anlamının geniş yorumlanabilme niteliği sebebiyle hükmün uygulanması bakımından hassasiyet gösterilmesi gerekmekte ve otoritelerin, yetkilerini bir hareket serbestisi olarak yorumlayıp keyfi uygulamalara yönelme eğilimlerinden kaçınmaları gerekmektedir. Keza bu konuda aynı hükmün 3. fıkrasında Türkiye’ye giriş yasağının süresinin en fazla 5 yıl olabileceği düzenlenerek idareye bir sınırlama getirilmiştir ancak hükmün devamında kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması hâlinde bu süre Genel Müdürlükçe en fazla on yıl daha artırılabilceği düzenlenerek “kamu düzeni” ve “kamu güvenliği” gibi soyut kavramlar ile aslında özgürlüğe müdahale tehdidi ile karşı karşıya da kalınmaktadır.

Yabancı'nın kendi devletinden alacağı pasaport, başka bir devletin ülkesine girebilmesi için çoğu zaman yeterli değildir. Gireceği devletin yetkili makamlarının yabancıya "vize" vermesi gereklidir. Bu anlamda vize, elinde yabancı devlet makamlarınca verilmiş bir pasaport bulunan kişinin o pasaportu kullanarak ülkeye girebilmesini sağlayan bir onaydır.¹² Vize kural olarak o kişinin vatandaşı bulunduğu ülkedeki Türk elçiliğinden ya da konsolosluğundan alınabilir. Aybay'ın belirttiği gibi *yabancıya vize verilmiş olması, yabancı'nın ülkeye girebilmesi için mutlak bir hak tanıdığı ya da vize vermiş olan devletin yabancı'yı ülkeye kabul yükümlülüğü olduğu anlamına gelmez.*¹³ Kişiyi ilgili ülke makamlarınca vize verilmesi, yabancı'nın ülkeye giriş öncesi yasal olarak bir onay aldığını ortaya koymaktadır. Egemen devlet olmanın bir getirisi olarak devletler kimlere vize verilir verilmeyeceği konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Kişiyi vize verilmesinden sonraki süreçte o ülkede ya da vize verilen kişide meydana gelen değişiklikler sonrası kişi vize sahibi olmasına rağmen vizenin ülkeye giriş için mutlak hak tanımadığını belirterek ülkeye girişine izin verilmemesi söz konusu olabilmektedir. Devletler tehdit olarak gördüğü kişilerin ülkeye girmesine engel olabileceği gibi girmiş olanları da sınır dışı etme yetkisi bulunmaktadır. Fakat bu önlemlerin fiili olarak hayata geçirilirken "insan onurunu zedeleyici" uygulamalardan kaçınmak gerekmektedir.

Türkiye'ye girecek yabancılar bakımından da vize kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 11. Madde hükmünden hareketle Türkiye'de doksana kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak buldukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelmeleri gerekmektedir.¹⁴ Vizeye sahip olmanın yabancı bakımından Türkiye'ye giriş için mutlak hak sağlamadığı unutulmamalıdır. Yapılan vize başvuruları usulüne uygun yapıldığı takdirde değerlendirmeye alınacaktır. Konsolosluklara yapılan başvurular 90 gün içinde sonuçlandırılmaktadır. Vizeler, konsolosluklarca, istisnai durumlarda ise sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerce verilecektir. İstisnai olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Cumhurbaşkanı kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları bakımından vize şartı aranmaz. Keza Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar bakımından da Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayacaktır. Ayrıca 5682 sayılı

¹² Rona Aybay, Yabancılar Hukuku, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.113

¹³ A.g.k., s.115

¹⁴ 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, RG. 11.4.2013-28615, m.11, m.15

Pasaport Kanunu'nun 18. Maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri bakımından da Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayacaktır.¹⁵ Bir de vize verilemeyecek kişiler söz konusudur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 15. Maddesinde bu kişilerin kimler olduğu düzenlenmiştir. Madde metninde yapılan sıralamaya rağmen vize verilmesinde yarar görülenlere İçişleri Bakanı'nın onayıyla vize verilebileceği düzenlenmiştir. Madde metninde talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar, Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar, kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar gibi objektif durumlar sayılmış olmakla beraber kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler, Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar, kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkânı sahip olmayanlar gibi subjektif durumlar da düzenlenmiştir. Hükmün düzenleniş biçimine baktığımız zaman sayılmış olan haller spesifik olarak belirtilmek yerine idareye geniş bir hareket serbestisi tanıyan genel ifadelerle yer verildiği gözden kaçmamaktadır. Bu noktada kamu düzeni veya kamu güvenliğinin tespiti, "yeterli maddi imkânın" sınırı noktasında yetkili otoritelere tanınmış bir takdir yetkisi söz konusudur. Ancak otoriteler bunu mutlak surette temel haklar ve özgürlükler rejimiyle bağdaşır nitelikte kullanmalıdır.

Devletler, seyahat özgürlüğünü yabancılar açısından gerek ülkeye giriş-çıkış gerekse yurt içinde dolaşım bağlamında uluslararası hukuka hâkim olan müteakabiliyet ilkesine uygun biçimde milletlerarası sorumluluklarını da gözetmek suretiyle belli şartlarla sınırlandırma yoluna gidebilme takdir yetkisine egemen devlet olmanın bir gereği olarak sahiptirler. Ancak bu yetki kullanılırken T.C. Anayasası 16. Maddesi, "Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir."¹⁶ koşulu dikkate alınmalıdır. Devletlerin bu konudaki takdir yetkisinin keyfiliğe sapsması bu madde ile engellenmeye çalışılmış bulunmaktadır, yani bu özgürlük Anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplerle amaca uygun düşüğü ölçüde kanunla sınırlandırılabilir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunda yabancıların ikametgahı bakımından izlenmesi gereken süreç 15. Madde de ele alınmıştır.

¹⁵ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, RG. 24.7.1950-7564, m.18

¹⁶ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 9.11.1982-17863, m.16

Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların Türkiye’de ikamet edebilmeleri için ikamet izni almaları zorunludur. Bu izin, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder. İkamet izni başvurusu, yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılacaktır. İkamet izni için başvuracak yabancılar bakımından talep ettikleri ikamet izni süresinden altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeye sahip olmaları şartı aranır. Ayrıca başvuru için gerekli bilgi ve belgelerin eksiksiz olması gerekmektedir aksi halde bu eksiklikler tamamlanmadığı sürece başvurunun değerlendirilmesi ertelenecektir. Gerekli bilgi ve belgelerin ibrazı halinde başvurular en geç 90 gün içinde sonuçlandırılır. Konsolosluklar kendilerine yapılan başvuruları görüşleri ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne iletmektedir. Genel Müdürlük başvurular için gerekli gördüğü takdirde ilgili kurumların görüşlerini de alarak sonuçlandırır ve ikamet izninin düzenlenmesi ya da başvurunun reddedilmesi konusunda konsolosluga bilgi verir. Bu izni elde edemeyen kişinin ulusal veya uluslararası düzenlemelerde öngörülen süre sonunda devletin sınırları içerisinde bulunması meşruluğunu yitireceği için ülkeyi terk etmesi bir zorunluluk olacaktır. Birey bu zorunluluğu yerine getirmediği takdirde ilgili devlet sınır dışı etme yetkisini ülkesi üzerindeki egemenlik hakkının sonucu olarak kullanabilecektir.

Uluslararası seyahat özgürlüğünde bu hakkın iki temel kolu olarak yurt dışına çıkma ve yurda girme hakları üzerinden inceleme yapacağız. Uluslararası seyahat özgürlüğünün öznesi ülke vatandaşı olabileceği gibi yabancı da olabilmektedir. Buradan hareketle yurt dışına çıkma ve yurda girme hakları bağlamında “yurt” kelimesi ile belirtilmek istenen ilgili devletin coğrafi ve hukuki sınırlarını yansıtan “ülke sınırlarıdır”. Pasaport hukuku, ülkeye girmek isteyenler için devletlere bir tür kontrol mekanizması sağlamaktadır. Bu konuda ulusal düzenlememiz olan 5682 Sayılı Pasaport Kanununun Pasaport veya Pasaport Yerine Geçerli Vesika Zorunluluğu başlıklı 2. Maddesinde belli başlı zorunluluklar öngörülmüştür. Öncelikle Türk vatandaşları ile yabancılar Türkiye’ye girebilmek ve Türkiye’den çıkabilmek için yolcu giriş- çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar. İlgili yolcu giriş-çıkış kapıları eski düzenlemede İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunmakta iken yapılan Anayasa değişikliğinin bir yansıması olarak kanun hükmü değiştirilmiş ve “Cumhurbaşkanı” tarafından tayin olunacağı düzenlenmiştir. Gümrük kapılarının açılışı bakımından ise İçişleri Bakanlığının görüşü alınmaktadır.

Kanunlar ve milletlerarası anlaşmalarla tespit edilenlerden başka, Türk vatandaşları ile yabancılar için, ne gibi belgelerin pasaport yerine geçerli kabul edilebileceği hususunda İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları müştereken karar almaya yetkili olarak tanımlanmıştır. Ancak Türk Vatandaşları bakımından Türkiye'ye giriş için ayrı bir durum düzenlenmiştir. Pasaportsuz veya vesikasız olarak Türk sınırlarına gelerek Türk vatandaşı olduğunu iddia eden kişilerin Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyet cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını ibraz ettikleri ve bunların kendilerine ait bulunduğu tespit edildiği takdirde, nüfus hüviyet varakasından başka vesika veya delil gösterenler ise, bu vesika veya delillerin kıymeti polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde Türkiye'ye kabul olunurlar. Bu noktada ilgili vesika veya delillerin kıymetinin takdiri noktasında şartların somutlaştırılarak belirlenmesi yerine polise takdir yetkisi tanınmış olduğu açıkça Pasaport Kanununun 3. Maddesi metninde hüküm altına alınmıştır.¹⁷ Kanaatimizce, uygulamadan doğan mağduriyetlerin ortaya çıkmasını engelleyebilmek adına buradaki takdir yetkisinin çerçevesinin belirlenebilmesi için ilgili madde hükmünde somutlaştırma yoluna gidilmesi ehemmiyetlidir. Özetleyecek olursak, Türkiye'ye giriş yapabilmek adına yabancılar için yukardaki maddelerden hareketle 3 şart tespit edebiliriz; öncelikle ülkeye girişin "giriş-çıkış kapılarından" yapılması gerekmektedir. İkinci olarak bu kişilerin pasaport bulundurması zorunludur ve son olarak bu kişilerin yasal olarak buldukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelmeleri gerekmektedir.

Yukarıda ülkeye giriş için saymış olduğumuz şartlardan vize şartı hariç olmak üzere ilk iki şart Türk vatandaşının ülkeye girişi için de aranmaktadır. Türk vatandaşının pasaportu bulunmaması halinde hüviyet cüzdanı veya bunun yerine ikame edilebilir belgelerle vatandaşlığını kanıtlayarak ülkeye giriş kapılarından giriş yapması mümkündür. Pasaport Kanunu M.12/2B'ye bakacak olursak: Pasaport yerine geçerli vesikalar: "1.Pasavanlar, idari mektuplar ve hudut geçiş belgeleri, 2.Gemiadamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar, 3.Seyahat belgesi ve benzeri belgeler." olarak sıralanmıştır.¹⁸

Uluslararası seyahat özgürlüğünün bir kolu olan ülkeye giriş açısından yapmış olduğumuz inceleme sonucunda bireylere "kendi ülkesinden başka bir ülkeye girme hakkının" herhangi bir ulusal ya da uluslararası düzenlemede tanınmadığını bu

¹⁷ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, RG. 24.7.1950-7564, m.3

¹⁸ A.g.k., m.12

konudaki takdir yetkisinin doğrudan egemen devlete ait olduğunu saptamış bulunmaktayız. Uluslararası seyahat özgürlüğünün ikinci boyutunu oluşturan ülke dışına çıkma özgürlüğü açısından da birtakım şartlar aranmaktadır. İnsan haklarına ilişkin ve seyahat özgürlüğüne yer veren uluslararası metinlerde ve ulusal düzenlemelerin genelinde kişilere “her ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme” hakları tanınmıştır.¹⁹ Ülkeye dönme hakkı bağlamında vatandaşlar bakımından ülkeye girişi yukarıda ele almıştık. Vatandaşın yurt dışına çıkabilmesi ise Pasaport Kanunu’na getirilmiş olan pasaport alma zorunluluğuna bağlanmıştır. Pasaport, kural olarak, devletlerce kendi uyruklarına ve her devlet, kendi pasaportlarının hangi organlarca ve hangi usullerle verileceğine kendi iç hukukuna göre belirlemektedir.²⁰ Uluslararası uygulamalara bakacak olursak pasaport adeta bir izin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkeye giriş bağlamında yukarıda yabancılar ve vatandaşlar açısından farklı şartlar arandığını belirtmiş olsak da ülkeden iradi çıkış bakımından yabancı ve vatandaş arasında bir ayrıma başvurmaya ihtiyaç olmadığı genel kabuldür. Vatandaş ülkesini terk edebilme özgürlüğüne sahiptir. Kural olarak pasaport sahibi bir vatandaş ülkesini dilediği gibi terk edebilecektir. Yabancılar için ise herhangi bir şekilde ülkeyi terk etmelerini sınırlandıracak mahkûmiyet kararı ya da suçların önlenmesi için veya sağlığın korunması amacıyla konulmuş bir çıkış yasağı bulunmadığı takdirde AHİS Ek 4 No.lu Protokolün 2. Maddesinde de belirtildiği gibi “herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, her ülkeyi terk etmekte serbesttir.”²¹

“Peki vatandaş ülkeyi neden terk eder?” sorusu ile seyahat ve yerleşme özgürlüğü ile yakından ilgili güncel problemlerden birisi olan mülteci sorununa değinmekte fayda var. Kendi iradesi ile göç edenler bir başka ifade ile gönüllü göçmenler göçlerini daha iyi yaşam standartları başta olmak üzere farklı sebeplerle gerçekleştirmektedirler. Siyasi mülteciler, sığınmacılar, sürgün edilenler ise zorunlu göçe maruz kalan kitleyi ifade etmektedir. Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 yılında imzalanan New York Protokolü olmak üzere bu konudaki 2 önemli belgeyi imzalamıştır. Ancak Türkiye bulunduğu coğrafi konum sebebiyle kontrolsüz göçe maruz kalma tehdidi altında bir ülke olması sebebiyle 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne “coğrafi

¹⁹ Ercan Aygün, “1982 Anayasası’nda Seyahat Özgürlüğü Yüksek Lisans Tezi”, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi web sitesi, Tez No:218160, Ankara, 2007, s.41

²⁰ Rona Aybay, Yabancılar Hukuku, 3.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.110

²¹ AHİS Ek 4 No.lu Protokol, Yürürlük: 2.5.1968, m.2

çekince” koyarak imzalamıştır. Türkiye bu çekinceye göre Avrupa’dan gelenleri “mülteci” kabul etmekte ancak Avrupa dışından gelenler konusunda “sığınmacı” kavramını temel almaktadır. Aslında burada mülteci kabul edilen kişiler Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkeden iltica talebiyle gelen kişilerdir. Avrupa Konseyi üyesi 47 ülke ise şunlardır: Almanya, Andora, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, G. Kıbrıs Rum Yönetimi, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İveç, İsviçre, Karadağ (Montenegro), İtalya, İzlanda, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monaco, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan. Mülteci kavramı 1967 tarihli New York Protokolünde şu şekilde tanımlanmıştır:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.”²²

Görüldüğü üzere mülteciler uluslararası hukuk tarafından korunmaktadır. Sığınmacılar ise geçici koruma altında olup üçüncü bir ülkeye gitmeyi beklemektedirler. Başka bir anlatımla, mülteci hukuki bir statü dolayısıyla koruma sahibi iken sığınmacı, mültecilik statüsü incelenen ve bu sürede kendisine geçici koruma sağlanan kişidir.²³ Ancak sığınmacı ve mülteciler için ortak birtakım haklar bulunmaktadır. Bu haklar;

1. Düşünce, ifade ve toplantı hakkı,
2. Alıkonmaya (gözaltıya) karşı korunma hakkı
3. Adil yargılanma hakkı,
4. Seyahat özgürlüğü,
5. Çalışma hakkı,

²² BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol, (1967), Genel Kurul, 2198 (XXI) sayılı karar

²³ Eda Bozbeyoğlu, “Mülteciler Ve İnsan Hakları”, Hacettepe Üniversitesi İşletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1), 2015, s.65

6. Irk ayrımcılığına karşı sığınmacıları koruyan standartlar,
7. Mültecilerin zulüm görme riski bulunan yerlere gönderilmeme hakları²⁴ şeklinde sıralanabilir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 4 Nisan 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısını 3 milyon 630 bin 767 kişi olarak açıklamış bulunmaktadır. Türkiye'ye İran, Irak, Afganistan, Pakistan gibi farklı birçok ülkeden göçmenler ve sığınmacılar gelmektedir ancak Suriye içinde bulunduğu ulusal ve uluslararası sorunlar sebebiyle bu konuda en fazla sığınmacının geldiği ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkat edecek olursak bu kitlesel hareket Avrupa kökenli olmadığı için Türkiye bu kişilerin statüsü bakımından "mülteci" değil "sığınmacı" kavramından hareket etmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşadıkları en büyük sorun hukuki statülerinin tam olarak saptanamamış olması sebebiyle karşımıza çıkmaktadır. Türkiye her ne kadar bu kişilerin durumunu başta misafir olarak tanımlamış olsa da sürecin uzaması ve her iki taraf için de ortaya çıkan problemler açısından 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Korumaya İlişkin Yönetmelik çıkarılmıştır. Türkiye'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne getirmiş olduğu coğrafi sınırlama çekincesini kaldırması durumunda bu kişiler mülteci statüsüne kavuşacak ve bu statünün getirdiği haklardan yararlanabileceklerdir.

Diğer taraftan egemen devlet bu egemenliğinin sonucu olarak ülkesinde bulunmasını sakıncalı gördüğü yabancıları sınır dışı edebilecektir. Sınır dışı etme işleminin konusu yalnızca yabancılar olabilir. Uluslararası sözleşmelere ve 1982 Anayasası hükümlerine göre "vatandaş sınır dışı edilemez."²⁵ Seyahat özgürlüğünün kapsamı bağlamında son olarak kişiye başka bir devlet ülkesine girme özgürlüğü uluslararası anlamda tanınmadığı belirtilmelidir. Başka herhangi bir uluslararası metinde de bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. O halde kişinin vatandaşı olmadığı bir devletin ülkesine girebilme özgürlüğü, yukarıda da belirttiğimiz gibi ancak devletler arasında yapılacak antlaşmalarla belli ülkelere münhasır olarak tanınabilecektir. Devletler bu konuda uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini de gözeterek müteakabiliyet ilkesinden hareketle düzenlemeler yapma yoluna gitmektedirler. Tüm bunları yaparken güvenlik zafiyeti oluşturmamak da yine devletin sorumluluğudur.

²⁴ Sema Buz, Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu, TBB Dergisi, Sayı 76, 2008, s.124

²⁵ Ercan Aygün, "1982 Anayasası'nda Seyahat Özgürlüğü Yüksek Lisans Tezi", Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, Tez No:218160, Ankara, 2007, s.43

3. SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ:

Ekonomik ve sosyo-kültürel faaliyetlerin gelişiminin gelmiş olduğu global etkileşim noktası sebebiyle milyonlarca insanı etkileyecek olan “yurt dışına çıkma ve yurda girme özgürlüğünün” düzenlenmesi devletler için kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur. Seyahat özgürlüğü evrensel bir insan hakkıdır ve ulusal ve uluslararası düzenlemelerde ele alınmış bulunmaktadır. Bu düzenlemelere bakacak olursak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) M.13, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi, AHİS Ek 4 No.lu Protokol, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme olmak üzere farklı birçok düzenlemeye konu olmuştur.

T.C. 1982 Anayasası'nın 12. Maddesinde temel hak ve hürriyetlerin niteliği şu şekilde ifade edilmiştir; “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.” Temel haklar ve hürriyetler, insan haklarının pozitif hukuk tarafından tanınmış ve düzenlenmiş kısmıdır.²⁶ Kamu özgürlükleri, yurttaş hakları gibi farklı isimlendirmelere tabi olan bu haklar esas itibarıyla insanın insan olmasından dolayı sahip olduğu ve yaşamı boyunca korunması gereken “insan haklarıdır”. Seyahat özgürlüğü de burada bahsedilen en temel haklardan biridir. Bu maddeden yola çıkarak temel hakların vatandaşlara devlet tarafından verilmediği kişi ile mündemiç olan bu hakların sadece devletlerin getirdikleri normlarla güvence altına alındığını belirtmeliyiz.

İnsan haklarının gelişimi kendiliğinden oluşmuş bir değer değildir. Arkasında yatan tarihsel bir gelişim süreci söz konusudur. İnsan hakları teorisinde hakların tarihsel süreçleri de göz önüne alınarak yapılan kuşak sınıflandırması ilk defa 1979 yılında Karel Vasak tarafından oluşturulmuştur.²⁷ İnsan hakları “birinci kuşak”, “ikinci kuşak”, “üçüncü kuşak” haklar olarak üçlü bir sınıflandırmayla ele alınmıştır. Gelişen ve değişen dünyaya paralel olarak korunması gereken yeni temel hakların ortaya çıkması ile birlikte günümüz dünyasında “dördüncü kuşak” haklar tartışılmaktadır.

Yapılan bu sınıflandırmaya göre; Seyahat özgürlüğü birinci kuşak haklar arasında yer almaktadır. Birinci kuşak (klasik) haklar, bireyi ön plana çıkaran haklardır. Kla-

²⁶ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, 1. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000, s.208

²⁷ Algan, Bülent, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2007, Ankara, s. 46.

sik haklar dediğimiz bu grup aslında negatif statü haklarını ifade etmektedir. Negatif statü haklarında devletten beklenen esas itibariyle “karışmama”, “hakka müdahale etmeme”, “gölge etmeme” şeklinde negatif yükümlülükler olarak kendini göstermektedir. Ancak devletin, seyahat özgürlüğünü sadece anayasasında düzenlemiş olması yetmeyecek hakkın niteliğine uygun düştüğü ölçüde etkin kullanılabilirliğini sağlamak amacıyla pozitif yükümlülüklerini de yerine getirmesi gerekecektir. Kara, deniz ve hava ulaşımında güvenliğin sağlanması, fiziki elverişlilik olarak ulaşım ağlarının geliştirilmesi ve gerekli altyapının temini yanında vatandaşların bu ulaşimleri uluslararası düzeyde gerçekleştirebilmesi için hukuki bir gereklilik olan uluslararası hukukta mütekabiliyet ilkesi gereği devletlerin karşılıklı anlaşmalar imzalaması gerekliliklerinin her biri devletin bu özgürlük bağlamında pozitif birer yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik temel hakların düzenleme biçimi geçmişten günümüze aynı olsa da örneğin bir yaşam hakkı düzenlemesinin geçmişten günümüze düzenleniş biçimi aynı kalırken seyahat özgürlüğü klasik temel hakların aksine dinamik bir hak olması sebebiyle değişen şartlara ve gelişmelere göre uyarlanması gereken bir temel hak olduğu unutulmamalıdır. İşte bu noktada seyahat özgürlüğü her ne kadar klasik haklar arasında olup devlete karışmama yükümlülüğü yüklese de bu hakkın özü itibariyle devletin pozitif yükümlülüklerinin varlığı da vurgulanması gereken bir noktadır.

4. SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLİŞKİSİ VE DİĞER TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE ETKİSİ:

İnsan hakları teorisine göre haklar arasında kaçınılmaz doğal bir bağlantı söz konusudur. Bazı hakların etkin kullanılabilir olması birçok hakkın kullanılabilirliğinin temelini oluşturmaktadır. Seyahat özgürlüğü çoğu “kişi” hakkının ve bazı “sosyal ve ekonomik” hakların varlık nedeni olarak nitelendirilecek güce sahip bir haktır. Seyahat özgürlüğünün ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yerleşme özgürlüğü ile birlikte düzenlenmesi aralarındaki sıkı bağa dayanmaktadır. İki özgürlük birbiriyle çok bağlantılı olup aynı maddede düzenlenmekle beraber sınırlama sebepleri noktasında farklılık karşımıza çıkmakta bu sebeple farklı rejimlere tabi tutulmaktadırlar. Seyahat özgürlüğü dolaşım, gidip-gelme, yer değiştirme olarak düzenlenirken bu eylemlerin bir sonucu olarak gidilen yerlerde yerleşme hakkı da bireylerin en doğal talebidir. Çünkü seyahat geçici bir olgu iken yerleşme daha kalıcı bir olgudur. Öncelikle bu özgürlük kapsamında herkes Türkiye sınırları içerisinde dilediği yere seyahat edip dilediği yerde kısa ya da uzun vadede veyahut dönemsel olarak “kal-

ma”, “yerleşme” hakkına sahiptir. Buna ek olarak bu özgürlük vatandaşın sınır dışı edilemeyeceğini ve yurda girişinin engellenemeyeceğini de garanti altına almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi devletin vatandaş bakımından sınır dışı etme yetkisi söz konusu değildir.

Diğer yandan insanların seyahat etme “isteklerine” bakacak olursak bu özgürlüğü kısıtladığımız zaman hangi hakların da etkilendiğini açıkça görebiliriz. Zira insanların seyahat etme isteklerinin ardında yatan farklı sebepler ve bu sebeplerle bağlantılı diğer temel hak ve hürriyetlerden bahsetmek kaçınılmazdır. Örneğin daha farklı bir eğitim almak isteyen bireyin yurt dışına çıkışına engel olduğunuz takdirde bunun bir sonucu olarak o bireyin pozitif statü haklarından olan “Eğitim ve Öğrenim” hakkının kullanımını da kısıtlamış bulunuyorsunuz. Keza daha güçlü bir ekonomik konuma sahip olmak isteyen bir vatandaşın yurt dışında kabul almış olduğu bir iş için seyahat ve yerleşme özgürlüğü kapsamında ülkeden ayrılıp dileği yere yerleşebiliyor olması gerekmektedir. Aksi takdirde sizin sınırlandırdığınız olgu sadece “yerleşme ve seyahat özgürlüğü” değil aynı zamanda “çalışma özgürlüğünün” de sınırlandırılmasını gündeme getirecektir. Başka bir örnek olarak terör eylemlerinin çok fazla yaşandığı bir yerde yaşamak zorunda bırakılan birinin seyahat özgürlüğünün kısıtlanmış olması yanında aynı zamanda maddi ve manevi varlığının korunması hakkı ya da yaşam hakkının da ihlal edildiği söylenebilir. Görüldüğü üzere seyahat özgürlüğü bağlamında getirilecek sınırlamalar salt olarak seyahat özgürlüğünü değil aynı zamanda kullanılabilirliği bu özgürlükle bağlantılı olan birçok hakkı etkilemektedir.

Vatandaşların ülkeyi terk etmelerinin ancak hâkim kararı ile suç soruşturması ve kavuşturması sebebine dayalı olarak sınırlandırılabilceğini daha önce de belirtmiştik. Bunlara ek olarak dolaşımı kontrol altında tutmak için ulusal ve uluslararası platformlarda hakkın kullanımı ile ilgili şartlar getirilebilmektedir. Nasıl gerekçelendirilmiş olursa olsun uluslararası seyahat özgürlüğünün pasaport, vize ve mali güvence yatırma gibi kayıtlara tabi tutulması ve sürecin uygulanma biçimi dünya insanların birbiriyle temaslarını, özgürlük ve güvenlik içinde yaşama taleplerini olumsuz yönde etkilemektedir.²⁸ Bu nedenle getirilen düzenlemeler ve özellikle bu düzenlemelerin uygulanış biçimi bakımından hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilmesi fikri her zaman istisnai bir uygulama olarak karşımıza çıkmalıdır.

²⁸ İlker Hasan Duman, 1982 Anayasası'nda İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1997, s.170

5. ULUSLARARASI HUKUKTA SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Uluslararası platformlarda seyahat özgürlüğü temel haklar arasında sayılmıştır. Yapılan düzenlemelerle evrensel insan hakkı niteliğine kavuşturulmuştur. Bu konuda ilgili uluslararası düzenlemeleri sırayla ele alacak olursak:

1-İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

Türkiye, BM Genel Kurulu kararıyla kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini (İHEB) 27 Mayıs 1949 tarihinde Resmi Gazetede yayınlamış bulunmaktadır. İş bu bildirgenin “Dolaşım, yerleşme, ülkeden çıkma ve ülkeye girme özgürlüğü hakkı” başlıklı 13. Maddesinde seyahat ve yerleşme özgürlüğü düzenlenmiş bulunmaktadır. Madde metninde herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı güvence altına alınmıştır. Ulusal hukuk düzenlememizle kıyaslama yapacak olursak Türk hukuk sisteminde “yerleşme ve seyahat özgürlüğüne” karşılık gelen bir düzenleme ile karşılaşmaktayız. Burada bahsedilen ilk hak İngilizce ifadesiyle “freedom of movement” olarak ifade edilen “dolaşım/ yer değiştirme özgürlüğü” olarak ifade edilebilir.²⁹ Ancak bahsedilen hakkın “bir devletin toprakları üzerinde” ifadesinden de anlaşılacağı üzere kişinin belli bir ülke üzerinde yerleşme ve dolaşma özgürlüğünü işaret ettiğini belirtmekte fayda var. Bireyin ülkesi dışına çıkma hakkı yani yurt dışı seyahat özgürlüğü ise ikinci bentte “ülkeden ayrılma ve ülkeye dönme hakkı” olarak düzenlenmiştir. Herkesin, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkı mevcuttur. İlgili maddede hakkın sınırlandırılması ile ilgili herhangi bir düzenleme söz konusu değildir.

2-MEDENİ VE SİYASAL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME

BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli kararıyla kabul edilmiş olup, 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmış olan bu sözleşmeyi Türkiye 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış, 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren ise Türkiye bakımından hüküm doğurmaya başlamıştır. İnsan hakları rejiminde bazı sınıflandırmalar söz konusudur. Kuşaklara göre yapılan sınıflandırmayı ilk defa 1979 yılında Karel VASAK'ın ele aldığını daha önce belirtmiştik. Kuşak sınıflandırmasında esas olarak devlet

²⁹ Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 7.Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.213

ve insan hakları arasındaki ilişkide devlete yüklenen sorumluluklar ve bu ilişkinin niteliği ele alınmış ve tüm bunlar yapılırken insan hakları bakımından tarihsel süreç göz önünde bulundurulmuştur.

Birinci kuşak haklar klasik haklar olup bireyi ön plana çıkarmaktadır. İkinci kuşak haklar ekonomik ve sosyal haklar olarak karşımıza çıkıp eşitlik ilkesinden beslenmekte, üçüncü kuşak haklar ise dayanışma veya halkların hakları olarak karşımıza çıkmakta ve dayanışma ilkesinden esinlenmektedir. Seyahat özgürlüğü birinci (klasik) kuşak haklar arasında yer almaktadır. Negatif statü hakları olarak bilinen bu haklar temelinde devlete karışmama yükümlülüğü yüklemekte ve bireyler için adeta dokunulmaz bir alan yaratmaktadır. Ancak seyahat özgürlüğü bakımından devlete sadece karışmama, gölge etmeme yükümlülüğü yüklemek hakkın etkin kullanılabilirliği açısından yeterli olmayacaktır. Ulaşım için fiziki şartların elverişliliğini sağlama, güvenliği sağlama, altyapı oluşumunu destekleme ve uluslararası seyahat özgürlüğü açısından mütekabiliyet ilkesini de gözeterek hukuki elverişlilikleri sağlama gibi pozitif yükümlülükleri de söz konusudur.

Bu sözleşmenin 12. Maddesinde “Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkesin o ülke içinde seyahat etme yerleşme özgürlüğüne sahip olduğu düzenlenmiştir.³⁰ İHEB’ de hakkın öznesi herkes olarak tanımlanırken burada “yasal olarak bir devletin ülkesinde bulunan herkes” olarak tanımlanmış ve devlet bakımından bir güvence vurgulanmıştır. Ayrıca herkesin kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı güvence altına alınmıştır. Bu güvence aslından uluslararası seyahat özgürlüğüne de açılan bir kapı olarak düşünülebilecektir. Anayasamızdakine benzer şekilde sınırlandırma sebeplerinin madde metninde sıralanmış olması ile karşılaşırız. Bu sınırlandırmanın ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını ya da genel ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak üzere yasalarla konmuş ve sözleşmede tanınan diğer haklarla uyumlu olarak sınırlandırılabilceği düzenlenmiştir. Fakat, kamu sağlığı, genel ahlak gibi soyut ifadelerin kullanılmış olması bu konuda hak ihlali yaratabilecek uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Madde metninde hiç kimsenin kendi ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamayacağı da güvence altına alınmış bulunmaktadır. Anayasamızın 23. Maddesinde düzenlenmiş olan “vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamayacağı” konu ile bağdaşır nitelikte benzer ulusal düzenlememiz olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁰ BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (1966), Genel Kurul, 2200 A (XXI), m.12

Son olarak, değinmiş olduğumuz kuşak sınıflandırmasında kuşaklar arasında herhangi bir önem sıralamasının söz konusu olmadığına, tamamen niteliklerine ve devlet ile olan ilişkinin tespitine göre yapılan sınıflandırma için bir metot olarak algılanması gerektiğine değinmekte fayda vardır.

Medeni ve Siyasal Haklara ilişkin iş bu sözleşmenin denetim organı İnsan Hakları Komitesi'dir.

3-AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ EK 4 NUMARALI PROTOKOL

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AHİS), Avrupa Konseyi üyesi devletlerin dışişleri bakanları tarafından Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış, 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde güvence altına alınan medeni ve siyasi hakların sınırlı bir bölümüne yer verilmektedir ancak zamanla yürürlüğe giren protokollerle bu hakların sayısı artmaktadır. Fakat ek protokollerle gelen artışın bağlayıcılığı sadece ek protokollerle onaylayan devletler açısından söz konusu olacağı unutulmamalıdır. Seyahat özgürlüğü, 02.05.1968 tarihinde yürürlüğe giren Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. Maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Türkiye tarafından Protokol 19.10.1992 tarihinde imzalanmış, 23.02.1994 tarihinde onaylanmıştır. Protokol'ün Türkçe çevirisi bakanlar Kurulu'nun bu onaylamayı uygun bulduğuna dair 09.06.1994 tarih ve 94/5749 sayılı kararının eki olarak yayımlanmış olmakla beraber Türkiye onay belgesini Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine depo etmemiştir. Dolayısıyla prosedür tamamlanmamıştır. Fakat protokol yasayla kabul edilmiş olduğu için iç hukuk bakımından protokol hükümleri hukuksal sonuçlar doğurmasında bir sakınca yoktur.

Protokolün 2. Maddesinin birinci fıkrasında “Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbetçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahip olduğu” düzenlenmiştir. Burada ülke içinde usulüne uygun bulunan herkes bakımından seyahat hakkı (right to liberty of movement) ve yerleşme yerini seçme hürriyeti (freedom to choose his residence) koruma altına alınmaktadır. Madde metnindeki ‘herkes’ sözcüğü, ‘vatandaşı’ olduğu gibi, başka bir devletin vatandaşı bulunan veya vatansız bulunan ‘yabancıyı’ da kapsar. Yabancıların bu hakları kullanabilmeleri, o ülkede hukuka uygun olarak bulunmalarına bağlıdır. Sözleşme, bir yabancıya ülkeye girme veya yerleşme hakkı tanımaktadır; Sözleşmeciler Devlelerin

yabancıнын ÷lkeye girişini, kalmasını ve sınır dışı edilmesini düzenleme yetkisi vardır. Dolayısıyla söz konusu yabancı, hukuka uygun olarak ÷lkeye giren ve hukuka uygun olarak ÷lkede bulunan yabancıdır.³¹

Anayasamızın 23. Maddesinin birinci fıkrası da “herkes” için seyahat hürriyeti ve yerleşme hürriyetini öngörmektedir. Ulusal düzenlememizde AHİS ile paralellik söz konusudur. Madde metnindeki ikinci fıkrada ise Anayasamıza paralel başka bir düzenleme olarak “Herkesin, kendi ÷lkesi de dahil, herhangi bir ÷lkeyi terk etme hakkı” güvence altına alınmıştır. Bu hakların sınırlandırılabilmesi açısından ise üçüncü fıkrada, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngör÷lmüş sınırlamalara tabi tutulabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca dördüncü fıkrada “Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konulmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir.” ifadesi ile sınırlama konusunda başka bir noktaya dikkat çekilmiştir.

Burada yerleşme ve seyahat özgürlüğü için 2 açıdan sınırlama getirilebileceği vurgulanmaktadır. Öncelikle aynı maddenin 3. fıkrasında öngör÷len sınırlama sebepleri Sözleşme’nin Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı başlıklı 8. Maddesinde ve Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü başlıklı 11. Maddesinde “fiil yönünden” haklı müdahalelerde bulunabilmesine kapı açmaktadır. Buna örnek olarak güvenceyle salıverilen kişinin seyahat özgürlüğünün sınırlanması gösterilebilir. Maddenin 4.fıkrasında sınırlama tipi olarak “bölgesel” bir sınırlama öngör÷lmüş ve ölçüt olarak “demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği” bir sınırlamaya işaret edilmiştir. Örnek olarak heyelan bölgeleri, çığ bölgeleri gösterilebilir.

6. SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASININ ŞARTLARI VE SINIRLAMANIN SINIRLARI

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi temel hak ve özgürlüklerin ulusal ya da uluslararası düzenlemelerde kabul edilip düzenlenmiş olması yeterli değildir. Aynı zamanda bu hakkın sınırları, nasıl sınırlandırılacağı, hangi hallerde yapılan sınırlamanın meşru olup hangi hallerde yapılan sınırlamanın hakkın özüne dokunacağı öngör÷lmüş olmalıdır. Böylece hem hakkın öznesine güvence sağlanmış hem de toplumun

³¹ Osman Doğru, Anayasa İle Karşılaştırılmalı İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Mahkeme İctüzüğü, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.117

düzeni ve devamlılığını sağlamakla yükümlü olan otoritelere kolaylık sağlanmış olacaktır. Aksi halde sınırları çizilmemiş bir hakkın farklı bireylerce sınırsız şekilde kullanılmaya çalışılmasının çatışmalara yol açması kaçınılmazdır. Zira devlete toplumsal düzeni ve devamlılığı sağlama amacıyla tanınan müdahale yetkisinin sınırlarının çizilmemiş olması bireyler açısından hukuki güvenceyi yok etmekle beraber hakkın etkin kullanımını açısından da sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Bu sebeple anayasalarda ve uluslararası belgelerde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilmesine öngörülmektedir. Elbette ki ilgili sınırlamaları yapacak kurumların kullandığı yetkiler bakımından bir sınırsızlık mümkün değildir. Öngörülen sınırlamalar temel hak ve özgürlükler rejimi ilkeleri göz önünde bulundurularak ilgili hakkın niteliğine göre ölçülü bir şekilde belirlenmelidir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi 4709 sayılı Kanunun 1982 Anayasası'nın 13. Maddesinde yapmış olduğu değişiklik sonucu genel sınırlama sebepleri lağvedilerek sınırlamaların "özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak" gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir. Buradan hareketle "yerleşme ve seyahat özgürlüğü" Anayasa'nın ilgili maddesi olan 23. Madde de belirtilen sebeplerle sınırlamaya tabi tutulacaktır. Ancak bu maddeye dayanılarak yapılacak olan sınırlamalar da:

1. Kanunla yapılacak,
2. Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırılık teşkil etmeyecek,
3. Demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olmayacak,
4. Son olarak ölçülülük ilkesi gözetilerek amaca uygun araç tercih edilecektir.³²

Seyahat özgürlüğü bakımından Anayasa M.23/3'te "suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek" amaçlarıyla kanunla sınırlandırılabilceği öngörülmüş bulunmaktadır. Kanun koyucu burada vatandaş-yabancı ayırımına değinmeksizin seyahat özgürlüğü için genel sınırlama sebebi öngörmüş bulunmakla birlikte vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti bakımından ayrıca M.23/4'te Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilceğini düzenlemiştir.

³² 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 9.11.1982-17863, m.13

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda Anayasal sınırlamalar dışında karşımıza dayanağını yine anayasadan alan yasa eliyle sınırlamalar çıkmaktadır. Anayasa'nın 13. Maddesinde “özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir” ifadesiyle amaç tüzük, yönetmelik, KHK gibi yürütmenin yapacağı işlemlerle bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahalenin önüne geçmektir. Kanunlardan kaynaklanan sınırlamaları (bazıları düzen hükmü olarak anlaşılmalıdır) örneklendirecek olursak:

A. PASAPORT KANUNU

Pasaport kavramı, Dışişleri Bakanlığımız tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Kanunda belirlenen yetkili makamlarca verilen ve hamillerine bir ülkenin milli hudutlarından diğerine geçmeyi sağlayan belgedir.” Daha önce pasaport kanunu ile yabancı ve vatandaş ayırımına da değinmek suretiyle getirilmiş olan sınırlamaları detaylıca ele almış olduğumuz için temel maddelere atıf yaparak diğer kanunlarla getirilen sınırlamalarla örneklerimizi çoğaltacağız. Öncelikle Pasaport Kanununun 1. Maddesi uyarınca “Türk vatandaşları ve yabancıların Cumhurbaşkanınca tayin olunan yolcu giriş- çıkış kapılarından Türkiye'ye girip çıkabileceklerini” hatırlatmakta fayda var. İkinci bir nokta olarak bu kişilerin Pasaport Kanunu'nun 2. Maddesi uyarınca Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir belge ibraz etmeleri zorunludur.³³ Pasaport kanununun pasaport veya vesika verilmesi yasak olan haller başlıklı 22. Maddesinde yurt dışına çıkma yasağına karar verebilecek mercilerden birisi mahkemeler olarak düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre, yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memleketten ayrılmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere ve terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen yurt dışındaki her türlü eğitim, öğretim ve sağlık kuruluşları ile vakıf, dernek veya şirketlerin kurucu ve yöneticisi olduğu veya bu yerlerde çalıştığı İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmeyecektir.³⁴ (Burada İçişleri Bakanlığı'na tanınmış bir yetki de söz konusudur.) Daha önce bahsetmiş olduğumuz CMK' da düzenlenmiş koruma tedbirlerinden yurt dışına çıkma yasağı pasaport kanununun bu hükmünden çıkarılmış bir uygulamadır. Yurt dışına çıkma yasağı ile şüpheli veya sanık bakımından yargılama süresince hazır bulunma-

³³ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, RG. 24.7.1950-7564, m.1, m.2

³⁴ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, RG. 24.7.1950-7564, m.22

sının sağlanması ve yargılama süreci sonunda verilen hükmün infazı hedeflenmektedir.

Pasaport Kanunu'nun Türk vatandaşlarının seyahatlerinin sınırlandırılması veya yasaklanması başlıklı 23. Maddesi seyahat özgürlüğü bakımından ehemmiyetlidir. Maddede "Cumhurbaşkanının, harp tehlikesi veya memleket güvenliğine veya sağlık durumuna dokunan diğer olağanüstü haller dolayısıyla Türk vatandaşlarının yabancı memleketlere gitmelerini kısmen veya tamamen men edebileceği gibi, siyasi ve ekonomik mülahazalarla sadece belli ülkeler için geçerli pasaport düzenlenmesine de karar verebilme"³⁵ yetkisi düzenlenmiştir. Oysaki biz seyahat özgürlüğünün ancak anayasamızın 23. Maddesinde sayılan sebeplerle ve anayasanın 13. Maddesinde sayılan genel sınırlama sebepleriyle bağlantı olarak, yurt dışına hürriyetinin ise ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle hakim kararıyla sınırlandırılabileceğini belirtmiştik. Uygulamada temel hak ve özgürlükler rejimi ile bağdaşmayacak ihlallere zemin hazırlayabilecek bir düzenleme söz konusudur.

B. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU

İlgili kanunun 7. Maddesi uyarınca Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek olan yabancılar düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu hükme göre; Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanların, vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanların Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecektir.³⁶ Bu kanunla getirilen başka bir sınırlama olarak karşımıza 15. maddede düzenlenmiş olan vize verilmeyecek olan yabancılar çıkmaktadır. Bu kişiler, talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar, Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar, Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler, kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar, kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar, Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar, kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna

³⁵ A.g.k., m.23

³⁶ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, RG. 11.4.2013-28615, m.7, m.15, m.19, m.21

sahip olmayanlar, Vize ihlaldinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler olarak somut ve soyut kriterlere göre sıralanmıştır.

Örneğin kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından sakıncalı görülen kişiler soyut bir kavramdır ve geniş yorumlanması halinde bu temel hak ve özgürlüğün ihlaldine sebep olabilecektir. 19. maddede düzenlenmiş olan Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunlu olması kanununla getirilmiş başka bir sınırlama gibi görünse de egemen devletin sağlamakla yükümlü olduğu güvenlik sebebiyle kontrol mekanizmasını işletebilmesi adına bu sınırlama uygulamada ölçülü olduğu sürece meşru kabul edilebilecektir. İkamet izni başvurusu için gerekli süreç kanunda detaylıca ele alınmış ve başvurunun reddinin ilgiliye tebliğinde mutlaka ilgilinin itiraz için başvurabileceği makamlar ve hak arama yollarının gösterilmesi zorunlu tutulmuştur. Hukuk devleti açısından önemli bir uygulamadır.

C. BANKACILIK KANUNU

Bankacılık faaliyetleri alanında düzenlemeler getiren Bankacılık Kanununun 109. Maddesinin 3.Fıkrasında seyahat özgürlüğü ve özellikle yurt dışına çıkma hürriyeti bakımından bir sınırlama getirilmiş olması ile karşılaşmaktayız. İlgili hükümde faaliyet izni kaldırılan veya fona devredilen bankalara ilişkin ortak hükümler düzenlenmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında “...Faaliyet izni kaldırılan veya Fona devredilen bankanın hâkim ortakları ve tüzel kişi ortaklarının sermayesinin yüzde onundan fazlasına sahip gerçek kişi hissedarları ve yöneticilerinin mal, hak ve alacaklarına Fonun talebi üzerine mahkeme tarafından teminat şartı aranmaksızın ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz konulabilir, bu kişilerin yurt dışına çıkışları yasaklanabilir.”³⁷ kaydı ile yurt dışına çıkma hürriyeti bakımından kanuni bir sınırlama ile karşılaşmaktayız. Bu konuda ilgili sınırlama her ne kadar kanunla yapılmış olsa da Anayasa’da yurt dışına çıkma hürriyetinin ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle hâkim kararıyla yapılabilecek olduğunun güvence altına alınmış olması sebebiyle Anayasa’ya aykırılık konusu gündeme gelebilecektir.

³⁷ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu RG. 1.11.2005-25983, m.109

D. POLİS VAZİFE VE SALAHİYET KANUNU

Kanunun seyahat özgürlüğüne etkisi bakımından akla ilk gelen hükmü Anayasa Mahkemesi (AYM) önüne anayasaya aykırılığı iddiası ile taşınmış olan EK 3. Maddesidir. Bu maddede Polise, Devletin bütünlüğü, genel güvenliği ve Anayasa düzeni ile kaçakçılık ve uyuşturucu maddelerle ilgili olarak yaptığı suç, soruşturmaları sırasında ifadesine başvurulacak olan kişiler bakımından, vatandaşlık durumu ile bu Kanununun 17'nci maddesinde belirtilen kimlik tespiti yapılınca kadar tespit edilmiş olan ikametgâh veya iş adreslerinden ayrılmamalarını yazılı olarak isteyebilme yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Bu kişilerin, bulunabilecekleri yeni adreslerini bildirmeleri şartıyla o yerden ayrılmalarına mahallin en büyük mülki amirinin yazılı emriyle izin verilecektir.³⁸ AYM bu hükmü Anayasaya aykırı bulmamıştır, aldığı kararın esas incelemesinde hükmün seyahat özgürlüğüne etkisi bakımından şu tespitlerde bulunmuştur:

“Getirilen kısıtlamaların demokratik toplum düzeni gereklerine uygun olup olmadığı sorununa gelince: İnceleme konusu kural, yerleşme, seyahat ve çalışma özgürlükleri için DOLAYLI ve SINIRLI bir kısıtlama öngörmüştür. Bu özgürlükler tümüyle ortadan kaldırılmamış, yeni adresi bildirmek koşuluyla yer değiştirmeye olanak sağlanmıştır. Yasanın öngördüğü biçimde başvuru yapıldığında, izin vermek zorunluluğu bulunduğu konulan yasak mutlak değildir. Süre açısından da sınırlandırma getirilmiş, yasağın soruşturma süresince ya da kimlik saptanması yapılınca kadar geçerli olacağı benimsenmiştir. İkametgâh veya işyerinden ayrılmak sık sık karşılaşılan bir olay olmadığına göre, bu konudaki kısıtlama çoğu kez ilgili tarafından dahi hissedilemeyecektir. Konulan yasak yürütülmekte olan soruşturmanın ya da kimlik tespiti işleminin bir an önce ve güvenle yapılmasını sağlamak gibi makul bir amaca yöneliktir. Bu durumda, getirilen sınırlandırmanın Anayasaya aykırı olduğu söylenemez.” demiştir. Ancak kanaatimizce uygulamada ihlallere sebep olabilecek bir düzenlemedir. Zira bu konuda ihlalin oluşabilmesi özgürlüğün tümüyle ortadan kaldırılmasına gerek olmayıp etkin kullanılabilirliği etkileyecek olan her türlü müdahale ihlal niteliğinde karşımıza çıkabilmektedir.

Seyahat özgürlüğüne sınırlandırma getirilmiş olan başkaca kanunlara örnekler verecek olursak: Köy Kanunu, Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunu, Askeri Ceza Kanunu şeklinde bir sıralama yapabiliriz.

³⁸ 2559 Sayılı Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu RG. 14.7.1934-2751, EK m.3, m.17

SONUÇ

İnsan hakları kuramı; zaman, mekan ve iktidarlardan bağımsız olmak üzere bireylerin dokunulmaz birtakım hakları olduğu kabulüne dayanır. Çalışmamızda bu hürriyetler arasında önemli bir yeri olan seyahat özgürlüğüne değinmiş bulunmaktayız. Yerleşme ve seyahat özgürlüğü en temel anlamda hareket serbestisine dayanmaktadır. Ancak salt hareket serbestisinden ibaret olmayıp diğer temel hak ve özgürlükler ile kuvvetli bir bağ ihtiva etmektedir. İnsanın doğası gereği dilediği gibi yer değiştirebilme ve yerleşme isteği kaçınılmaz bir istektir. Farklı sebeplere dayalı olarak dolaşımın artması bunun kontrol altında tutulması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Bu makalede, seyahat özgürlüğünün hukuki niteliği, diğer temel hak ve özgürlüklerle ilişkisi ve sınırlandırılması konusunda irdeleme yapılmıştır. Hakkın öznesinin yabancı ve vatandaş olmasına göre ikili bir ayırım söz konusudur. Diğer yandan ise yurt dışına çıkma hürriyeti ve yurda giriş hürriyeti olmak üzere ikinci bir ayırım mevcuttur. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yalnızca özgürlük tanınmakla kalmamış otoritelere, bu özgürlüğü hangi şartlarda ve nasıl sınırlandırabileceği konusunda sınır çizilmiş ve yer yer bireyler için dokunulmaz alanlar yaratılarak güvence sağlanmıştır.

Ulusal düzenlemelerimizin en başında yer alan Anayasamızın 23. Maddesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü güvence altına alınmış ve sınırlama sebepleri de aynı madde de öngörülmüştür. Bu maddeye göre yurt içi seyahat ve yerleşme özgürlüğü için “Türkiye sınırları içerisinde herkes dilediği şehre seyahat etme ve orda yerleşme hürriyetine sahiptir.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu özgürlükler:

1. Yerleşme hürriyeti bakımından, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;
2. Seyahat hürriyeti bakımından ise suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; amaçlarıyla kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir.³⁹ Seyahat hürriyetinin kapsamında yer alan “vatandaşın sınır dışı edilememesi ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaması hakkı” da aynı maddenin son fıkrasında güvence altına alınmış bulunmaktadır. Dolayısıyla

³⁹ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 9.11.1982-1786, m.13, m.23

sınır dışı etme kurumu ancak yabancılar için gündeme gelebilecektir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılmasının mümkün olduğuna yine 23. Madde de işaret edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak değerlendirme yapılırken Anayasamızın temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin 13. Maddesinin de göz önünde bulundurulması anayasanın bütünlüğü ilkesinin bir gereğidir. Dayanağını yine anayasadan alan kanunlarla getirilen sınırlandırmaları içeren düzenlemeleri aşağıdaki gibi örneklendirebiliriz:

- Pasaport Kanunu
- Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu
- Köy Kanunu
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
- Bankacılık Kanunu
- Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Kanunu
- Olağanüstü Hal Kanunu
- Askeri Ceza Kanunu

Uluslararası seyahat özgürlüğü bakımından egemen devletlerin mütekabiliyet ilkesine göre hareket etme takdir yetkileri bulunmakla beraber bu yetki, otoritelere uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini çiğneme hakkı tanımaz. Ayrıca hukukun evrensel ilkeleri ile iktidarların hareket serbestisinin keyfilige kaçabilecek yönleri kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Seyahat özgürlüğünün her şeyden önce bir insan hakkı olduğu unutulmamalıdır. İnsan haklarının uluslararası alanda korunmasını amaçlayan anlaşma ve sözleşmelerin devletlere ikili bir rol yüklediği kabul edilmektedir: birincisi, bu haklara kendi ülkelerinde saygı gösterilmesini sağlamaktır, ikincisi de aynı saygının diğer devletler tarafından da gösterilmesini gözetmektir.⁴⁰ Ülkeler uygulamadaki problemlere yaklaşımlarında uluslararası platformlarda yapılan düzenlemelere yeknesak ve temel hak ve hürriyetlerin koruması bakımından bunları aşabilecek ulusal mevzuat oluşturabilme çabası taşınmalıdır. Şüphesiz ki bu çabaya giden yol iktidarların, egemenliklerine gelebilecek sınırlama telaşından arınmalarından ve “insan haklarının politizasyonundan”⁴¹ kaçınmaktan geçmektedir.

⁴⁰ Münci Kapani, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, 1.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987, s.82

⁴¹ A.g.k., s.82

KAYNAKÇA

- Akıntürk, T. (2011). Türk Medeni Hukuku Türk Aile Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul.
- Algan, B. (2007). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No.lu Protokol, Yürürlük: 02.05.1968
- Aybay, R. (2010). Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aygün, E. (2007). “1982 Anayasası’nda Seyahat Özgürlüğü Yüksek Lisans Tezi”,
Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Web Sitesi, Tez No:218160, s.4, s.6, s.43
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, (1989), Genel Kurul, 44/25 sayılı karar
- BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (1966), Genel Kurul, 2200 A (XXI)
- BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol, (1967), Genel Kurul, 2198 (XXI) sayılı karar
- Bozbeyoğlu, E. (2015). “Mülteciler Ve İnsan Hakları”,
Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1), s.65
- Buz, S. (2008). “Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu”,
Tbb Dergisi Sayı76, s.124
- Doğru, O. (2010). Anayasa İle Karşılaştırmalı İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Mahkeme İçtüzüğü, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Duman, İ.H. (1997). 1982 Anayasası’nda İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Gemalmaz, M.S. (2010). Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku, 1. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Kapani, M. (1987). İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Karabıyık, O. (2015). “Türk Hukukunda Seyahat Özgürlüğünün Sınırlandırılması Ve Sınırlandırmada Karşılaşılan Sorunlar Yüksek Lisans Tezi”
Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Web Sitesi, Tez No:425454, s.12.

Serozan, R. (2017). Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

Usta, S. (2012). “Çocuğun Yerleşim Yeri Edinme Hakkı Ve “Bir İstisna””,
Ankara Barosu Dergisi, 2012/1 s.93

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu RG. 14.7.1934-2751

2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 9.11.1982-17863

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, RG. 8.12.2001-24607

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu RG. 1.11.2005-25983

5682 Sayılı Pasaport Kanunu, RG. 24.7.1950-7564

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, RG. 11.4.2013-28615